

Per Kristian Skulberg:

17. mai i Rømskog 2009.

Fred, frihet og folkestyre.

Kjære Rømsjinger, *distinguisghed guests to our country from Latvia*.

Har det noe for seg for oss i dag å markere grunnloven, unionsoppløsningen og siste verdenskrig? - Ja, så uten tvil! For vi må ikke tro at det gode holder seg godt av seg selv; og det som er vondt, det blir heller ikke vendt til godt, uten at vi gjør bevisste veivalg.

Og det er faktisk det er det vi har tider og steder til. Merkedager til å stoppe opp, og steder til å gjenoppfriske viktige hendinger i vår historie.

”Kunnskap skal styre rike og land”, heter det. Østfold var et særdeles spennende sted for 250 år siden da Østfoldpresten Jacob Nicolai Wilse så hvordan folk kunne løftes opp og fram gjennom å legge ny kunnskap opp på sin gamle kunnskap. Han visste, og viste at kunnskap gjorde fri fra undertrykkelse og overtro.

Da selveste Henrik Wergeland i 1841 skrev historien om grunnloven vår, løftet han fram Østfoldpresten som én av de nødvendige forutsetningene for at vi i 1814 fikk den grunnloven vi fikk.

Opplysningstidens optimistiske tenkesett er også det som skal drive oss videre! Samtidig skal motsatsen stå der til advarsel for oss: krigens vold og krigenes ødeleggelser.

I 1814 var krigens redsler virkelighet hos oss. På våre steder utspant det seg dramaer som vi ikke må glemme, fordi innsikt i disse hendene kan hjelpe oss til å ta de rette valg i våre liv i dag.

I augustdagene i 1814 satt Christian Frederik i Østfold og skrev ett av de aller viktigste brevene i norsk historie. ”For de skandinaviske folks lykkes skyld” lot han framsynthet gå foran sine egne ønsker om å få fortsette som norsk konge. Hans aller høyeste ønske var å bevare det norske folk fra ulykkene ved en forferdelig krig, som han skrev, samtidig som han gjennom stor statsmannskunst klarte å bevare den nye friheten vi fikk i 17.mai-grunnloven.

Gjenkjenning av tider og nærhet til steder er viktig. I så måte er vi som Østfoldinger heldige – fordi merkedagene våre gir oss kraft til gode veivalg, samtidig som vi over hele fylket har mange historiske steder fra denne tiden. Så henger de altså sammen, hendene i 1814, 1905 og 1945. Og å løse konflikter uten vold, det er noe vi hele tiden må øve oss på, slik at vi kan vite når en skal gripe til våpen, og når en slett ikke må!

For med lov skal land bygges – og ikke med ulov ødes. Det er det vi har grunnlov - og etterfølgende lovgivere til. Vi er våre grunnlovsfedre på Eidsvoll en stor takk skyldig. Den store ”romerfreden” – *pax romana* – regnes fra år null og varte i om lag 400 år. Freden de nordiske landene i mellom har nå vart i nærmere 200 år. La oss ta vare på freden ved å gi den et navn. *Pax scandinavica* kan vi kalle den, og den freden startet i Østfold i augustdagene i 1814. Framfor å studere de krigene som ble utkjempet, kan det være enda viktigere og studere de krigene som *ikke* ble utkjempet. Fred bevares uten tvil ved å se på hvordan fred skapes. Noe bedre sted enn Østfold finnes neppe i Norge til dette formålet. Og da freden kom, kan en med rette si at en i løpet av noen uker hadde vært hele fylket rundt.

Østfold ble altså ikke bare krigsskueplassen men også *fredsskapingsplassen* i augustdagene i 1814. Det var her Eidsvollsgrunnloven ble berget gjennom, som en ny ramme for nordmenns liv. Takket være den klokskapen som ble utøvd fra begge sider, sitter vi i dag med Europas eldste grunnlov i fortsatt og sammenhengende bruk. Bare den amerikanske konstitusjonen er eldre.

Det blir klarere og klarere for meg hvor eksepsjonelt privilegerte vi har vært som hadde en Henrik Wergeland som i tiårene etterpå stadig fortalte på en glødende måte hvilken gave grunnloven var for folks hverdag. Han var en énmanns folkeaksjon, som til og med levde som han lærte.

Wergeland så det å frigjøre mennesker fra all undertrykkelse som historiens mål. Også i dag er kampen mot all fundamentalisme – både ute og hjemme – veien til å hindre konflikter, krig og fattigdom.

Wergeland var dypt religiøs, men bekjempet alt religionshat. For oss i dag er arbeidet for en inkluderende og tolerant folkekirke viktig, samtidig som dialog mellom religionene må styrkes.

Wergeland ga folk *kulturell egentrygghet* fordi han bygde på folkekulturen og han lærte oss respekt for naturen og samspillet der.

Han kalte seg patriot, samtidig som han var global og universell i sin tenkning. Også i vår tid må den nasjonale moderniseringen ta utgangspunkt i at vi må tenke lokalt og handle globalt. Det tror jeg at dere i Rømskog er gode på.

Wergeland kjempet mot uretten i det klassesdelte samfunnet og havnet i rettsaker for den kampen.. Han så at bygde-Norge måtte løftes opp gjennom innsats på mange felter. Han reiste selv derfor en periode rundt som utsending for Selskapet for Norges Vel for å øke verdiskapingen på bygdene.

Også i dag ser vi at vi må ha balanse mellom regioner og ulike inntektsgrupper i befolkningen for at land og folk skal ha det godt.

100 år seinere minnet Gandhi om de sosiale dødssynder, fordi han så ting som ville skade land og folk:

- Politikk uten prinsipper (politics without principles)
- Rikdom uten arbeid (wealth without work)
- Handel uten moral (trade without moral)
- Utdannelse uten dannelse (education without refinement)
- Vitenskap uten humanitet (science without humanity)
- Fornøyelser uten samvittighet (amusement without conscience)
- Engasjement uten offer (commitment without sacrifice)

I dag er det mange som finner det oppørtunt å hause opp en politikerforakt. Eidsvollsbygningen og museet der er etter min oppfatning stedet for å bygge opp politikerrespekt. Det gjør vi i Wergelands hus på Eidsvoll ved å gi folk respekt for seg selv og sin egen mulighet til å styre sitt eget liv og bedre hverandres kår. Folkestyre heter det.

”Engasjerte mennesker forandrer verden” bruker vi som motto på Eidsvoll.

Committed people changes the world, we say at the National Constitutional Museum at Eidsvoll. And to you, our Latvian friends, I would like to say, that it is precisely that you are about to do through your visiting Rømskog and networking with us. Never stop doing that!

I Aftenposten i går ble vi minnet om hvor viktig **tilhørighet** er. For hvor godt er det ikke å høre: ”Velkommen til oss. Vi elsker deg og skal ta godt vare på deg.”

Behovet for tilhørighet er allment og det styrer oss mer enn vi aner. For går vi ut i verden med trygg ballast, da knytter vi etter hvert nye bånd til våre medmennesker gjennom vennskap, interesser og kjærlighet.

Vi må som foreldre ikke glemme at all uavhengighet starter med avhengighet, og den må være trygg!

Det er derfor jeg beundrer dere i Rømskog, fordi jeg vet at dere arbeider hver dag for at folk skal ha en trygg tilhørighet til hjembygda. Det er faktisk slik at for at livet skal finne sted, så må livet finne sted.

Dere er heldige her i Rømskog som har et vakkert sted å høre til i. Fortsett med at ta vare på stedet og bygg lokalsamfunnet videre. Noe finere jobb enn å gjøre livet bedre for andre, i det små og i det store, det tror jeg ikke finnes.

I disse dager er det 65 år siden sluttkampene av annen verdenskrig. For store deler av Europa ble det slik det ene diktaturet ble avløst av det andre.

Klarere enn før burde vi derfor se at folkestyrekaampen er viktigere enn noen gang!

For i dag er folk kanskje vel så truet av pengemakt som av krigsmakt. Derfor gjelder det å se klart hva som virkelig truer folks handlingsfrihet i dag – og å gjøre noe med det!

Christian Frederik, han satte i 1814 personlige interesser til side. Han ga makta fra seg – ikke til en annen fyrste slik sedvanen var – men han følte seg forpliktet til å gi makta tilbake til folket, for at de selv, av egen vilje og beslutning, kunne gi den videre til den de selv måtte ønske å ha som statsoverhode.

Derfor er det alltid ett uomgjengelig kontrollspørsmål når det gjelder demokrati: og det er om du kan kaste dine ledere i valg. Kan du kaste dine ledere i valg – da har du folkestyre! Kan en ikke det, da har en ikke noe demokrati. *Slik må vi aldri stille oss!*

Da vi ble en selvstendig nasjon i 1905 fikk vi ”en egen stemme i verden”. Den er det heller ikke noen grunn til å gi fra seg!

Leksa vi har fått fra 1814 og 1905 er at *broderfolk skal ta vare på hverandre*. Leksa vår for i dag og i morgen er at ”broderfolket” – det er egentlig alle jordens folk. Det er ikke før vi skjønner at vi alle er i samme båt på denne kloden, at vi kan lykkes med vårt strev. Det gjelder *miljøet, kulturen og solidariteten* mellom mennesker på alle felter.

Men når det er sagt, så betyr ikke at det at vi ikke skal kjempe mot ukultur og all den undertrykkningen som foregår rundt om i verden. Den kampen skal vi kjempe, og vi skal kjempe den både med fasthet og med gjensidig respekt for hverandre – hjemme og ute.

Under siste krig – og jeg liker det uttrykket - var denne kampen på sitt sterkeste. Kampen for det kostbare gikk da bokstavelig talt på livet løs. Min etterkrigs generasjon er den forrige generasjonen stor takk skyldig, *fordi de ikke var likegyldige*.

På en dag som 17. mai skal vi hedre dem som ofret sitt liv i denne kampen. Men vi skal også hedre alle dem som i Østfold gjorde en stor innsats, og som slapp fra det med livet i behold og som fortsatt har livet i gave. De skal vite, at vi vet, at det hadde betydning det de gjorde!

Dagen i dag er dagen da vi lettere kan skjønne at det må hete *vi og oss*, framover, ikke så mye *jeg og meg*. I dag er dagen da vi lettere kan skjønne at vi må slutte å si: - *Dette kan jeg dessverre ikke hjelpe deg med*. Når det er nettopp det vi kan.

17. mai er ikke en selvforherligens dag. 17. mai er til for å bestemme! Bestemme seg for å *ikke* være likegyldig. Bestemme seg for at frihet, fred og folkestyre er den beste veien for at vi skal kunne skjønne at *broderfolk, det er alle jordens folk* – og at det er først da vi er framme.

Ettertanke blir derfor det beste ordet for oss på en dag som 17. mai. I morgen er det beste ordet: *handling*. Lykke til og gratulerer med dagen.

Per Kristian Skulberg er fastlege, styreleder på Eidsvoll 1814 og har vært statssekretær i Kulturdepartementet og Miljøverndepartementet.